

HARELBEKE LUITSTRAAT

ARCHEOLOGIENOTA BUREAUONDERZOEK VERSLAG VAN DE RESULTATEN

Titel: **Archeologienota Harelbeke Luitstraatt**

Erkend archeoloog: **Bart Bot OE/ERK/Archeoloog/2016/00114**

Auteurs: **Bart Bot**

Advies specialisten: /

Wetenschappelijke advisering: /

Projectcode bureauonderzoek: **2020A487**

Locatiegegevens: **Provincie West-Vlaanderen, Harelbeke, Luitstraat**

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: **x_{max}, y_{max}; x_{min}, y_{min}: 77094, 172021; 76959, 171953**

Kadastergegevens: **Harelbeke, afdeling 3, sectie D, perceelnrs. 1459C2**

Betrokken actoren: **Bart Bot (erkend archeoloog), Sara van Wesemael (opdrachtgever)**

Plaats en datum: **Ledeberg, 27/02/2020**

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Bart Bot Archeologie.

Bart Bot Archeologie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUD

1.	Inleiding	3
1.1.	Onderzoeksopdracht.....	3
1.2.	Wettelijk kader	3
1.3.	Randvoorwaarden.....	4
2.	Onderzoeksmethode	5
2.1.	Motivering	5
2.2.	Organisatie	5
3.	Kader en aanleiding.....	6
3.1.	Topografische situering	6
3.2.	Huidige situatie en geplande werken.....	8
4.	Assesmentrapport.....	10
4.1.	Landschappelijk situering.....	10
4.2.	Geologische situering.....	13
4.3.	Bodemkundige situering	15
4.4.	Historische schets.....	16
4.5.	Kaartmateriaal	18
4.6.	Archeologische voorkennis	25
4.6.1.	Archeologische prospecties en opgravingen.....	25
4.6.2.	Archeologische nota's.....	27
5.	Synthese	29
5.1.	Archeologisch verwachtingspatroon.....	29
5.2.	Onderzoeksvragen	30
6.	Besluit.....	31
7.	Bibliografie.....	32
8.	Figurenlijst.....	33

1. INLEIDING

1.1. ONDERZOEKSOPDRACHT

Aanleiding van onderstaand bureauonderzoek vormt de geplande verkaveling te Harelbeke Luitstraat (prov. West-Vlaanderen). Met dit bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een archeologienota waarvan akte genomen is en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie, conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

Het archeologisch vooronderzoek betracht vooreerst archeologische artefacten en sites op te sporen binnen de grenzen van het projectgebied. Finaal formuleert het archeologisch vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied, en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Een dergelijke inschatting kan gebeuren na het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2. WETTELIJK KADER

Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag van een omgevingsvergunning met betrekking tot het verkavelen van gronden waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt. De totale oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt circa 4436m². Vandaar is men verplicht een archeologienota bij de aanvraag in te dienen. Het projectgebied bevindt zich

niet in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten is. Het valt noch in een beschermde archeologische site, noch in een vastgestelde archeologische zone.

1.3. RANDVOORWAARDEN

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

2. ONDERZOEKSMETHODE

2.1. MOTIVERING

Doel van het bureauonderzoek is een zo helder mogelijk beeld te vormen van het archeologisch potentieel. Deze drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van het plangebied. Deze archeologische verwachting wordt getoetst en vergeleken met de geplande werken. Op die manier kan een gefundeerde uitspraak gedaan worden of er al dan niet verder archeologisch onderzoek is aangewezen.

2.2. ORGANISATIE

Om de archeologienota op te stellen werden verschillende bronnen geraadpleegd. Informatie over de geplande werken werd aangeleverd door de initiatiefnemer. Zo werden diverse bouwen en funderingsplannen verkregen om een zo duidelijk mogelijk zicht te krijgen op de geplande werken en hun impact.

Om een beeld te kunnen vormen van de fysisch-geografische situatie, een historisch kader te schetsen en bekende archeologische vindplaatsen te kunnen aantonen, werden verschillende bronnen geraadpleegd. Het meeste kaartmateriaal werd teruggevonden via Geopunt¹. Dit is de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie. Daarnaast werd gebruik gemaakt van Cartesius², een databank met kaarten van het NGI (Nationaal Geografisch Instituut), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied en de ruime omgeving ervan werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed (CAI)³ geraadpleegd. Het kaartmateriaal in deze archeologienota werd opgesteld met QGIS, dit is een vrij en open source geografisch informatiesysteem.

De gebruikte bronnen waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd, gezien de ligging van de site, niet opportuun geacht.

¹ <https://www.geopunt.be/kaart>

² <https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

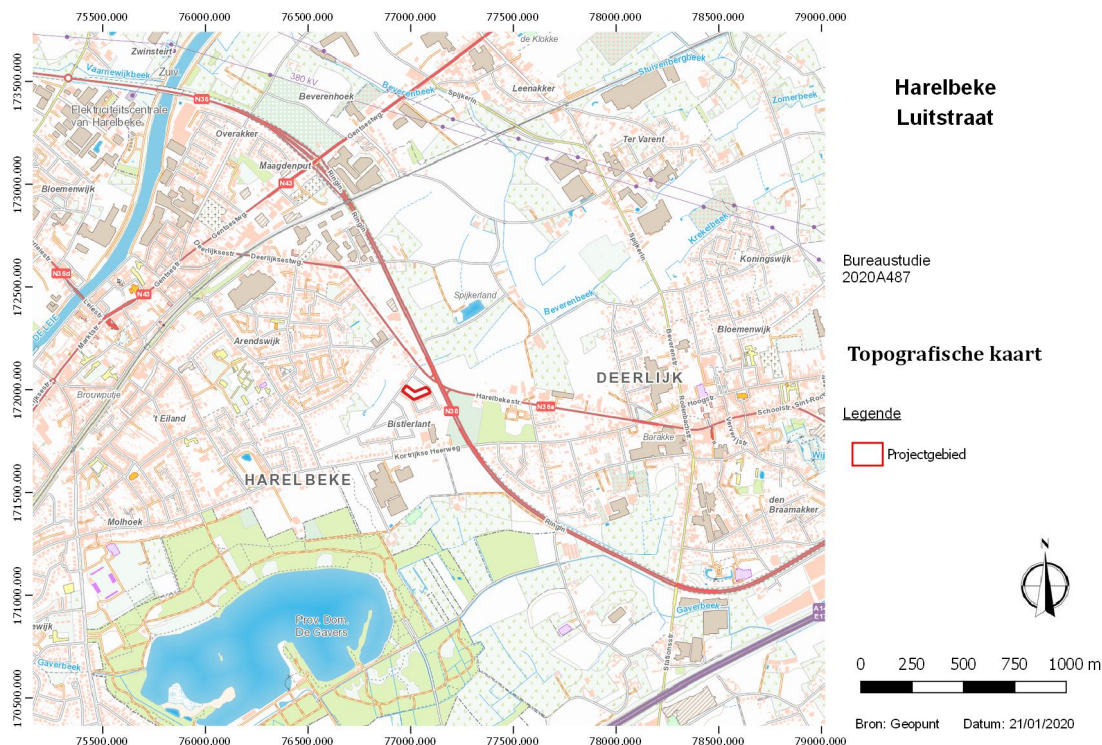
³ <https://cai.onroerenderfgoed.be/>

3. KADER EN AANLEIDING

3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING

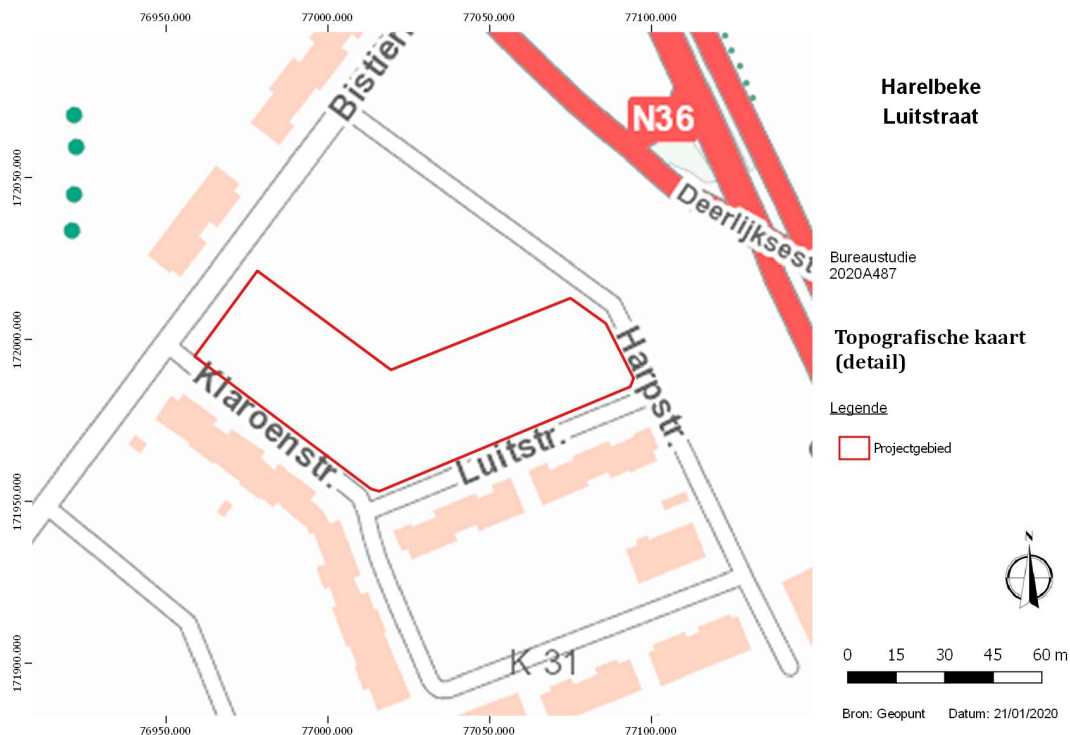
Het plangebied bevindt zich te Harelbeke, ten zuidoosten van het centrum en buiten de zogenaamde historische stadskern van Harelbeke⁴. Harelbeke is in het zuiden van de provincie West-Vlaanderen gelegen, aan de rivier de Leie. Naast Harelbeke-centrum behoren ook Stasegem, Bavikhove en Hulste tot het grondgebied. Harelbeke wordt in het noorden begrensd door Ingelmunster en Oostrozebeke, in het oosten door Ooigem (Wielsbeke), Beveren (Waregem) en Deerlijk, in het zuiden door Zwevegem, in het zuidwesten door Kortrijk, in het westen door Kuurne en Lendelede. Het plangebied met uitgerekte L-vorm ligt ingesloten tussen de Harpoenstraat in het oosten, de Luitstraat in het zuiden en de Klaroenstraat in het westen. In het noorden loopt de Bistierland.

Kadastraal is het plangebied terug te vinden onder: Harelbeke, afdeling 3, sectie D, perceelnr. 1459C2

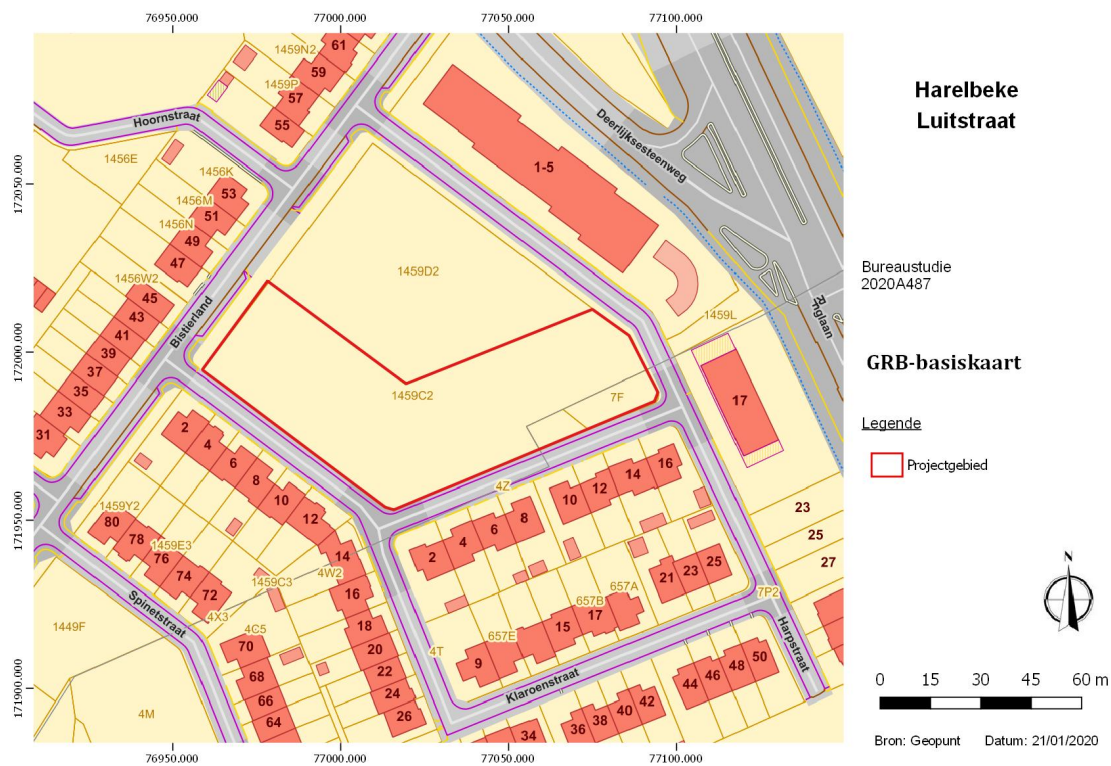

Figuur 1 Topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt, NGI)

⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/300296>

Figuur 2 Detail van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt, NGI)

Figuur 3 GRB-basiskaart met aanduiding van het plangebied en betrokken perceelnummers. (Bron: geopunt)

3.2. HUIDIGE SITUATIE EN GEPLANEDE WERKEN

Het plangebied is momenteel onbebouwd en bestaat uit grasland/weiland. De initiatiefnemer vraagt een omgevingsvergunning aan voor het verkavelen van gronden. Hierbij gaat het om een reeds goedgekeurde verkaveling waarbij in de omgeving reeds 100 huizen werden gebouwd. De aanvraag heeft betrekking op een herindeling van de loten.

De werken zullen een grote impact hebben op het bodemarchief: het graven van de funderingen, het aanleggen van riolering, afwatering, diverse nutsleidingen en de impact van zwaar rollend verkeer binnen het plangebied. Al deze elementen zullen ervoor zorgen dat het eventuele aanwezige archeologische erfgoed grondig verstoord zal worden.

Figuur 4 Recente orthofoto met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)

4. ASSESMENTRAPPORT

4.1. LANDSCHAPPELIJK SITUERING

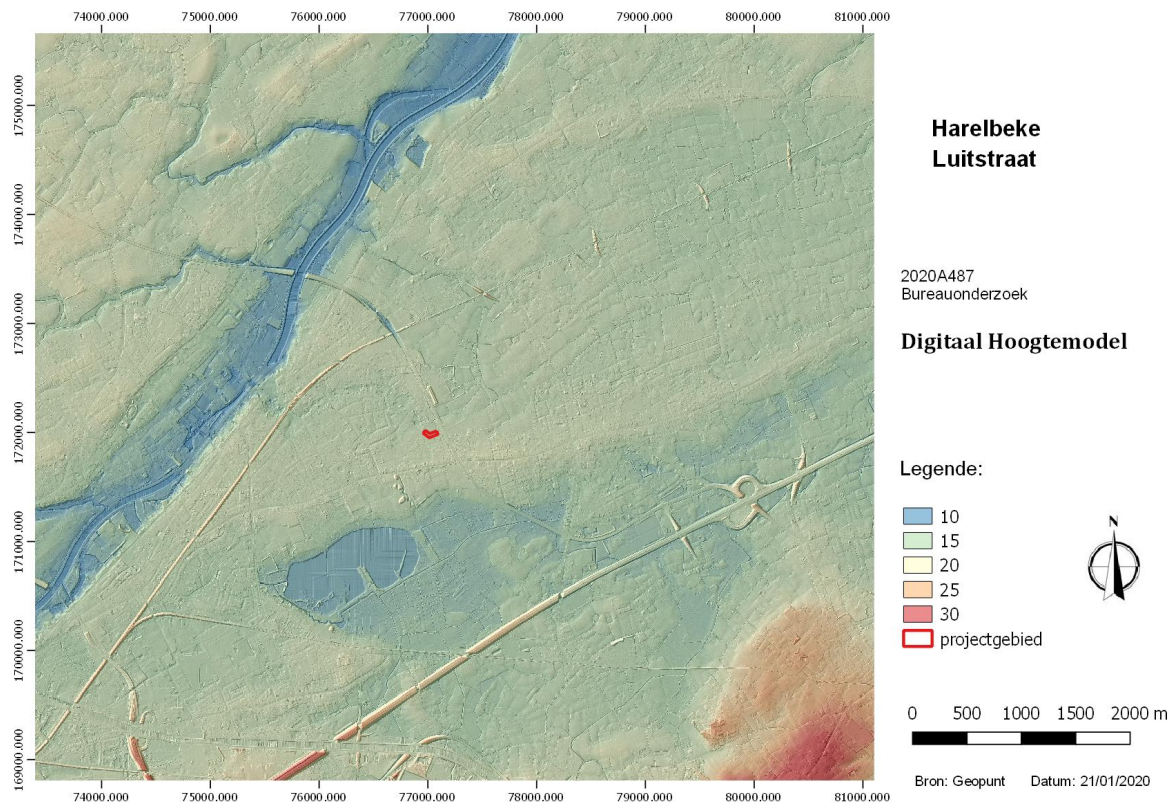
Het centrum van Harelbeke behoort fysisch-geografisch tot het Leie-Schelde-interfluvium met een noordelijke overgang naar de alluviale Leievallei. Het grondgebied wordt gekenmerkt door een zwak golvend reliëf van ca. +10m tot +25m TAW, met het hoogste punt nabij Keizershoek. De natuurlijke beekstelsels zoals deze van de Arentsbeek en Gaverbeek zijn grotendeels overweld en vaak kunstmatig omgeleid. Voor de stedelijke ontwikkeling betrof het landschap in Harelbeke vochtige riviergraslanden en bosfragmenten afgewisseld met licht geprononceerde kouterruggen met oorspronkelijk vruchtbaar akkerland.

Het reliëf binnen het plangebied is vrij vlak, tussen +17,35m TAW en +17,5m TAWS.

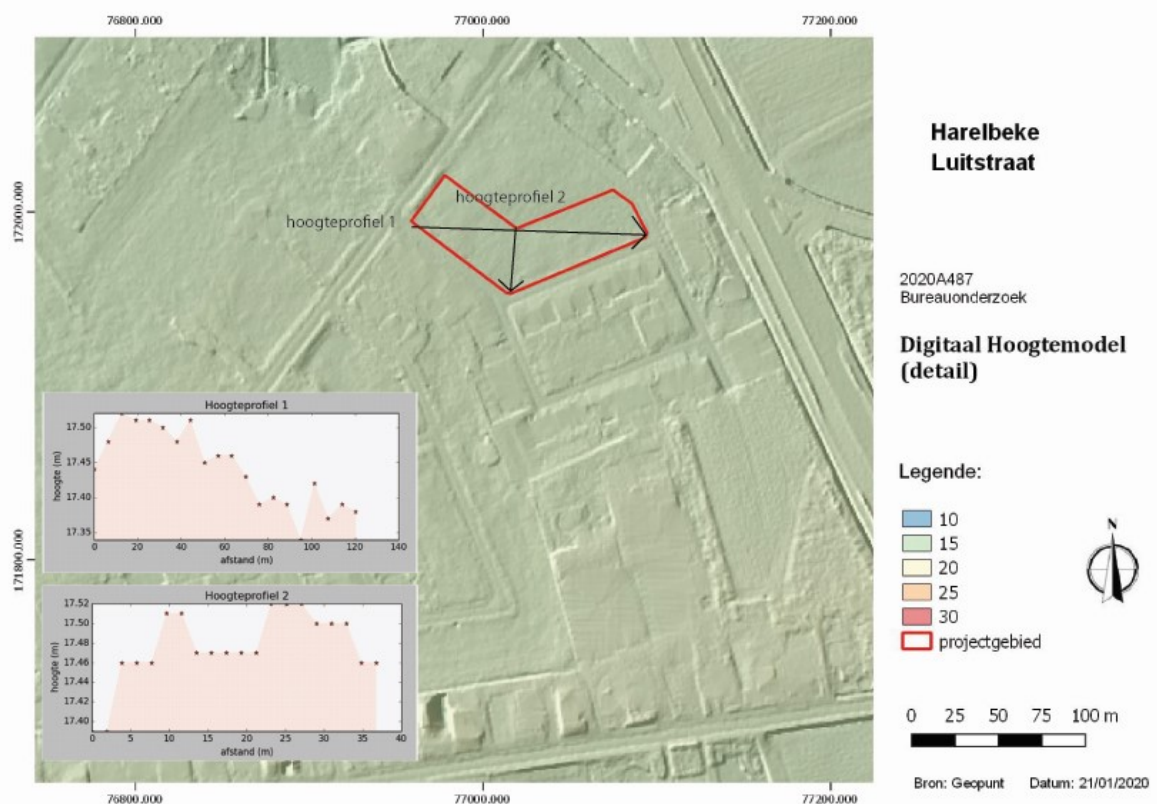
De Leie stroomt circa 1,5km ten noordwesten van het plangebied. Ongeveer 740m oostwaarts loopt de Beverenbeek. De Gaverbeek loopt 1,5km zuidwaarts.

Voor de potentiële bodemerosiekaart is geen info voorhanden voor het oostelijke deel. Het westelijke deel van het plangebied heeft een verwaarloosbaar potentieel op erosie.. Rondom het plangebied komen gronden voor met een laag, zeer laag tot verwaarloosbaar potentieel op erosie.

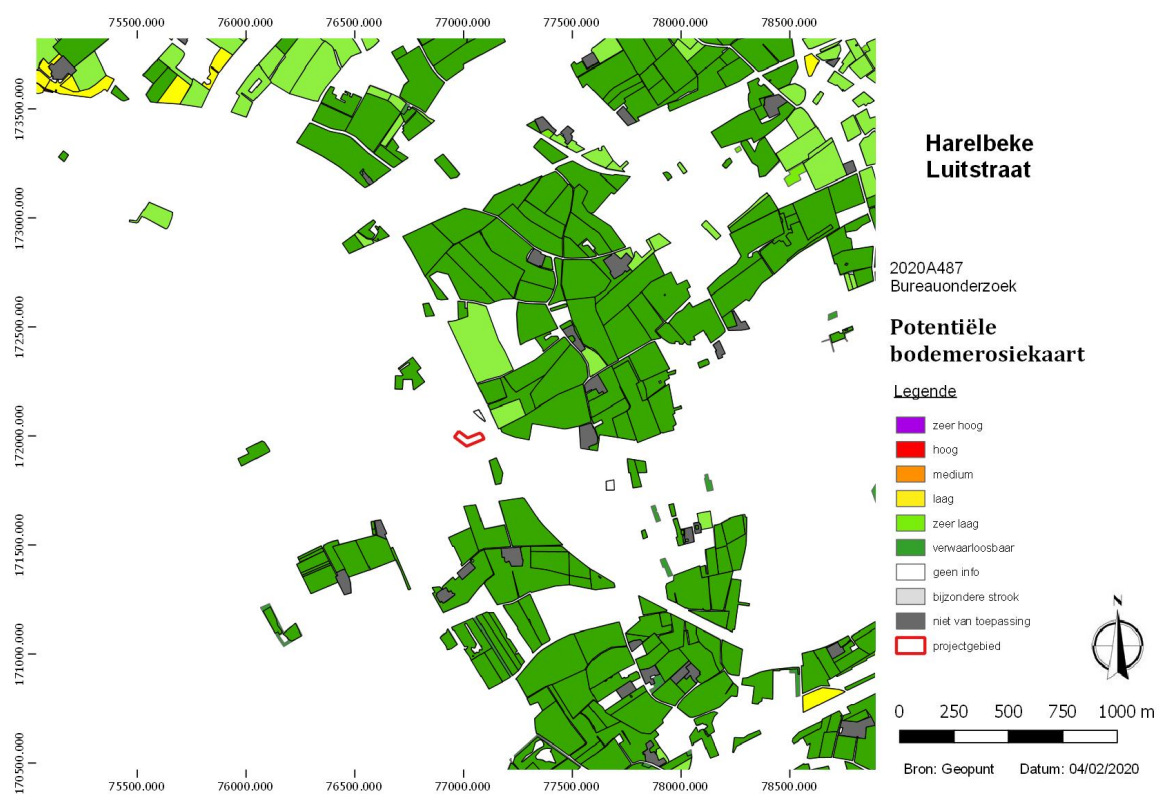
De geomorfologische kaart van de omgeving is niet voorhanden.

Figuur 6 Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)

Figuur 7 Detail van het digitaal hoogtemodel met hoogteprofielen. (Bron: geopunt)

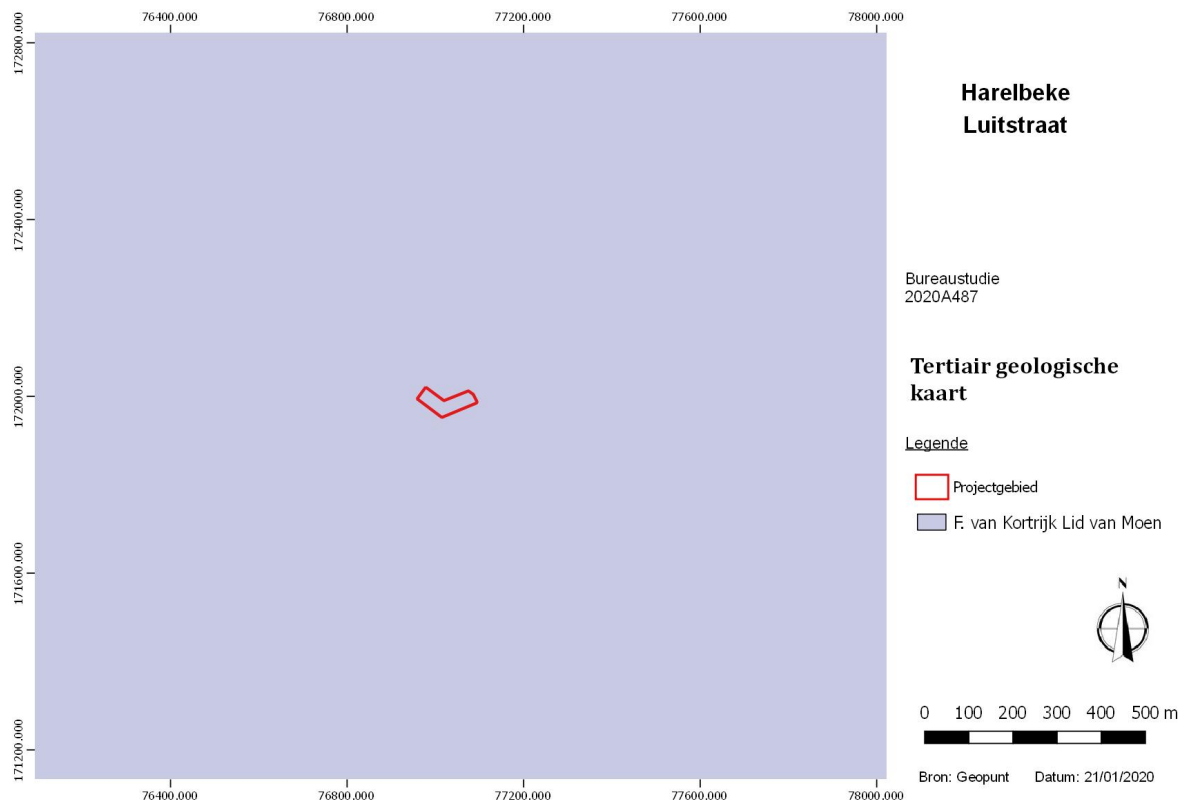

Figuur 8 Potentiële bodemosiekaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)

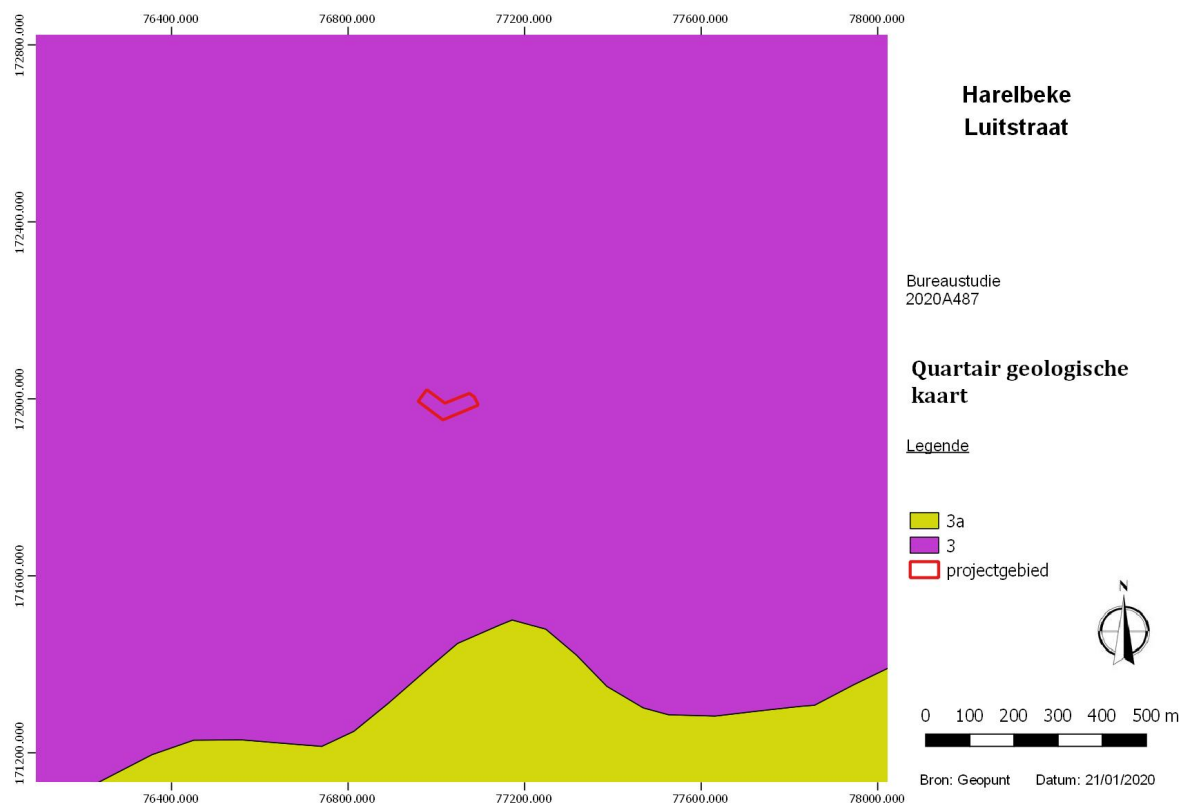
4.2. GEOLOGISCHE SITUERING

De tertiair geologische kaart geeft aan dat het plangebied gelegen is in het Lid van Moen: grijze klei tot silt.

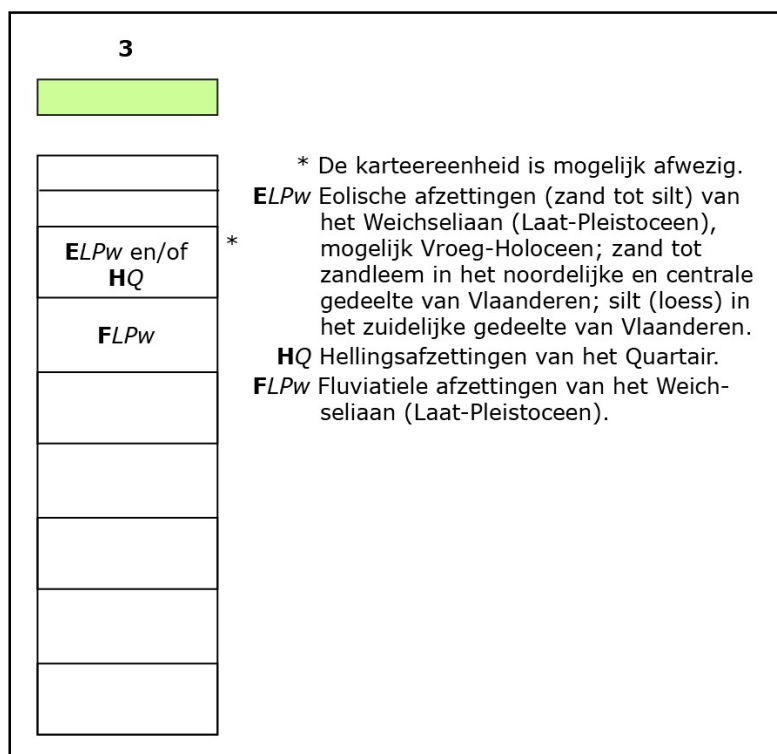
Het projectgebied is gelegen in het Quartair type 3: eolische afzettingen van het Laat-Pleistoceen (mogelijk vroeg –Holoceen) en/of hellingsafzettingen van het Quartair (deze eenheid is mogelijk afwezig). Daaronder kunnen zich fluviatiele afzettingen van het Laat-Pleistoceen bevinden.

Figuur 9 Tertiair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)

Figuur 10 Quartair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)

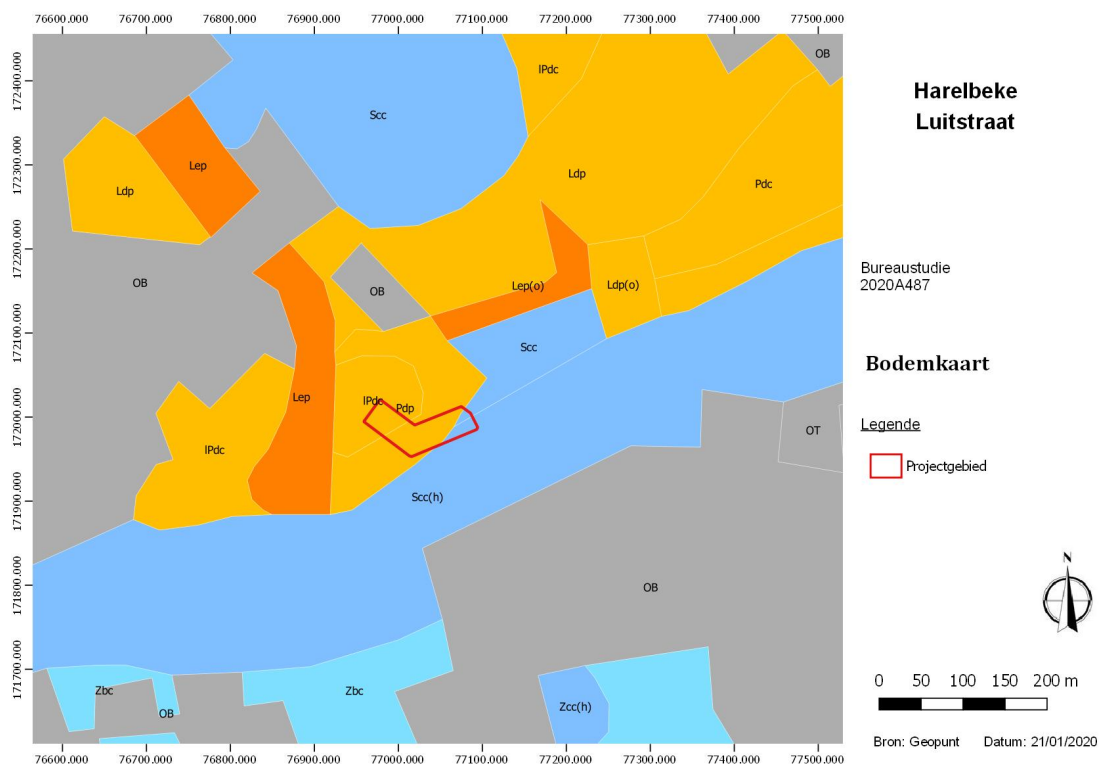

Figuur 11 Uitleg type 3 Quartair geologische kaart. (Bron: geopunt)

4.3. BODEMKUNDIGE SITUERING

Binnen het plangebied worden 4 verschillende aardkundige eenheden gekarteerd. Van noord naar zuid:

- IPdc: matig natte, lichte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont. Bij deze matig natte bodems is de humeuze bovengrond homogeen en goed ontwikkeld, grijsbruine kleur en circa 30cm dik. De verbrokkelde textuur B-horizont is zwak ontwikkeld en begint op 40cm-60cm. De Pdc-gronden zijn geschikt voor akkerbouw en voor weide.
- Pdp: matig natte, lichte zandleembodem zonder profiel. Deze kaarteenheid omvat matig natte gronden, meestal colluviale gronden zonder profielontwikkeling. De Ap is ongeveer 30cm dik, homogeen, grijsbruin en humeus. De bodem is veel te nat in de winter, goede grond voor akkerbouwteelten en weiland.
- Scc: matig droge, lemige zandleembodem met sterk gevlekte en verbrokkelde textuur B-horizont. Bij deze gronden beginnen de roestverschijnselen op 60cm-90cm. De waterhuishouding is goed in de winter, bij droge zomers kan droogtegevoeligheid zich manifesteren. De bodems zijn geschikt tot matig geschikt voor akkerbouw en weinig geschikt voor weide.
- Scc(h): idem bovenstaande

Figuur 12 Bodemkaart met projectie van het plangebied. (Bron: geopunt)

4.4. HISTORISCHE SCHETS⁵

In de omgeving van Harelbeke zijn vondsten uit de steentijden en metaaltijden gekend. In de romeinse periode bevonden zich wellicht twee hoofdbanen op het grondgebied van Harelbeke. Het betreft de weg van Cassel naar Tongeren, die over Kortrijk en Stasegem naar Oudenaarde liep, en de romeinse verbinding Arras-Doornik-Kortrijk-Gent, langsheen de oostelijke oever van de Leie. De stad is gelegen ten noorden van een romeinse vicus, die zich ter hoogte van Stasegem bevond. De inplanting hiervan werd eerder door de Gavers bepaald. Op het grondgebied van de historische stadskern van Harelbeke zijn eveneens aanwijzingen voor een kleine romeinse nederzetting. Het betreft resten van muren en twee muntschatten, waaronder één uit de 4de eeuw.

Harelbeke is ontstaan op de rechteroever van de Leie, op een zandrug langsheen de rivier. De historische bewoning heeft zich ontwikkeld langsheen de Arendsbeek waar deze in de Leie uitmondde. De oudste vermelding zou dateren uit 629, in 691 wordt de benaming Harlebecca gebruikt. Etymologisch zijn een aantal verklaarbare pistes mogelijk. Het Germaanse harula zou zandige heuvelrug betekenen, de rug werd deels door de Arendsbeek of Arelbeek afgebakend. Een andere optie is dat harel afgeleid zou zijn van akkar wat glazen betekent waardoor de benaming gezien kan worden als 'glanzende beek'. Een derde optie is dat harla een variant van har of harw zou zijn hetgeen droog, ruw of hard betekent waardoor ruwe beek een optie is. Daarnaast kan harula ook op vlasvezel wijzen, of kan harel afgeleid zijn van een persoonsnaam.

In de middeleeuwen ligt het grondgebied Harelbeke wellicht deels in het Methelawoud, dat zich uitstreckte over Beveren-Leie, Desselgem en Deerlijk, met uitlopers tot Waregem en Harelbeke. Harelbeke wordt gelinkt met de vroegste geschiedenis van het graafschap Vlaanderen. Boudewijn I, de eerste Graaf van Vlaanderen, zou afstammen van de forestiers van Harelbeke ('woudgraven', koninklijke opzichters van bossen en wouden die tot koninklijk bezit behoren): Liederik (739-817), Ingelram (817-?) en Audacer (?). Deze afstamming berust echter wellicht op een poging om Boudewijn I een meer prestigieuze dynastieke afkomst te verlenen.

Vermoedelijk is in het begin van de 9de eeuw een eerste kleine kerk opgericht te Harelbeke, naar verluidt door forestier Liederik. Eind 9de eeuw zou Harelbeke als persoonlijk bezit van graaf Boudewijn II ingelijfd worden. Daarbij zou een grafelijke residentie opgericht zijn, die zich mogelijk ten oosten van de kerk bevond. Mogelijk werd deze niet veel later verwoest door invallende Noormannen. Andere bronnen melden pas een latere verwoesting in de 11de eeuw waarbij ook de kerk vernield werd in een conflict tussen de Vlaamse Graaf en de stad Kortrijk. In

⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Harelbeke [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14760> (geraadpleegd op 18/01/2020).

de eerste helft van de 10de eeuw is alleszins het bestaan van een villa van graaf Arnulf I de Grote (918-965) bekend, die vermoedelijk teruggaat op een Karolingisch kroondomein.

Een volgende belangrijke gebeurtenis is de stichting van het Sint-Salvatorskapittel door Boudewijn V tussen 1035 en 1042, waarbij de kerk herbouwd wordt. Een eerste vermelding van de kerk en nederzetting Harelbeke wordt gedaan in 1035. Onder Boudewijn V wordt het graafschap Vlaanderen hervormd, waarbij Harelbeke wordt ingedeeld onder de kasselrij Kortrijk. Deze kasselrij is opgedeeld in vijf roeden, waaronder de roede van Harelbeke die op zijn beurt opgedeeld wordt in 18 parochies. In de 11de eeuw wordt een zwaai kom in de Leie voorzien, die met balken afgesloten wordt. Langs de Leie werden ook banmolens opgetrokken.

De eerste aanduiding van Harelbeke als stad gebeurt in 1153, wanneer Harelbeke vermeld wordt als oppidum. Harelbeke had een eigen schepenhuis en poortერი. De stad kende geen ommuring en strekte zich uit vanaf het punt waar een eiland in de Leie was (ongeveer huidige Schipstraatje), tot aan het punt waar de Arendsbeek in de Leie uitmondt. Ten noorden van de Arendsbeek bevond zich het grafelijk domein. Bewoning was geconcentreerd langs de weg Kortrijk-Gent.

Figuur 13 Harelbeke op de kaart van Jacob van Deventer (1550) (bron: <http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000043514&page=1>).

In 1385 kreeg de stad een octrooi dat de productie van laken en het houden van een jaarmarkt regelde. Nog in de 14de eeuw werd het hospitaal van Harelbeke opgericht. In de 14de en ook 15de eeuw had de stad te lijden onder enkele conflicten waarbij de stad meermaals geplunderd en deels verwoest werd. In de 16de eeuw kende de stad initieel een stabiele periode, vanaf de tweede helft van dezelfde eeuw kreeg het te lijden onder de godsdiensttwisten en de Spaans-Staatse Oorlog die tot in de 17de eeuw doorliep. Verder in de 17de en 18de eeuw werd het gebied weer betrokken in de oorlogen van de Franse koning Lodewijk XIV. De latere 18de eeuw kent meer stabiliteit, in deze periode werden verschillende infrastructuurwerken ondernomen, zoals de aanleg van de steenweg Kortrijk-Gent. Ook in de 19de eeuw werden tal van bouwwerken ondernomen in de stad. Zo wordt onder meer de spoorwegverbinding Kortrijk-Gent aangelegd waarbij in Harelbeke een station gebouwd wordt. In de 19de eeuw heerst in Harelbeke een bloeiende handelsnijverheid.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog is Harelbeke een etappestation. In de omgeving worden vliegvelden aangelegd. Tijdens het interbellum bloeit vooral de vlasnijverheid en bouwnijverheid door enkele steenovens. Na de Tweede Wereldoorlog breidt de stadskern uit. Buiten het centrum worden enkele nieuwe wijken opgericht. In de jaren 1970 wordt de stadskern een aantal keer sterk gewijzigd. In 1977 fusioneert Harelbeke met Bavikhove en Hulste, waarbij een deel van het grondgebied overgeheveld wordt naar Kortrijk.

4.5. KAARTMATERIAAL

Een eerste kaart die voorhanden is, is de Frickx-kaart uit 1744. Op deze kaart van Frickx is duidelijk te zien dat enkel stadskernen, wegen en belangrijke bouwwerken zoals kerken, kastelen, etc. werden weergegeven. Het ontbreken van bebouwing op deze kaart betekent dus niet per definitie dat er geen gebouwen stonden. Burgerlijke architectuur kreeg op deze kaarten immers zeer weinig aandacht. Het georefereren van dergelijke kaarten is, doordat zij niet schaalvast zijn, vrijwel onmogelijk.

De Villaret-kaart werd aangemaakt naar aanleiding van de Franse veroveringen in onze streken tussen 1745 en 1748, met de bedoeling de gebieden gedetailleerd te karteren. Eén van de ingenieur-geografen die aan het project meewerkte was Jean Villaret, waaraan de naam voor de kaart ontleend werd. Hij was verantwoordelijk voor het gebied tussen Menen-Gent-Doornik tot Maastricht-Luik, wat recent beschikbaar werd gesteld door het agentschap Onroerend Erfgoed en AGIV. Een collega van hem bracht al eerder tussen 1729 en 1730 de kustregio en Westhoek in beeld, maar die zijn (nog) niet vrij raadpleegbaar. De kaartbladen zijn zeer gedetailleerd, zowel naar topografie als bebouwing, wegen, etc., bijgevolg zijn ze zeer interessant voor historisch

onderzoek, maar zijn moeilijk correct te georefereren. Op de Villaret-kaart (1745-1748) wordt binnen het plangebied een noord-zuid georiënteerde wegenis afgebeeld.

De kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik werd opgesteld tussen 1771 en 1777 door de graaf de Ferraris. Het is een interessant document, omdat alle gebouwen ingemeten werden en ook de omgeving werd vrij waarheidsgetrouw opgetekend (rivieren, grachten, poelen, bossen, hagen, etc.). Er dient wel de kanttekening gemaakt te worden dat deze kaart vooral vanuit een militair standpunt opgetekend werd. De gebieden die in dat kader minder interessant waren, werden minder nauwkeurig ingemeten. Op de kaart van Ferraris (1777) staat het plangebied afgebeeld als akkerland. Ten zuiden van het plangebied (buiten het plangebied) wordt bebouwing afgebeeld.

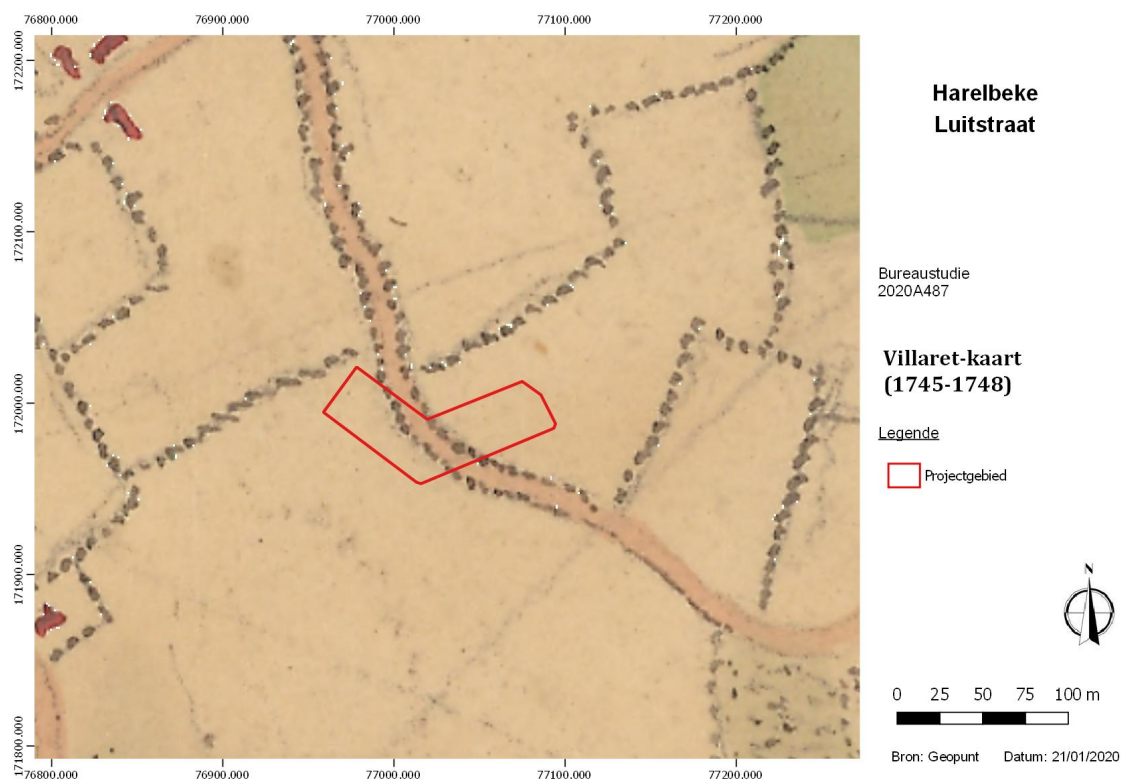
De kadastrale kaarten die tot de Atlas der Buurtwegen werden opgemaakt tussen 1843 en 1845 naar aanleiding van de uitvoering van een wet uit 1841. De bedoeling was een inventaris te maken van alle kleine wegen met openbaar karakter. Ook op deze kaart wordt geen bebouwing afgebeeld.

De kaart Vandermaelen (1846-1854) biedt weinig nieuwe info. De Poppkaart (1842-1879) toont de perceelgrenzen binnen en rondom het plangebied en is voorts sterk gelijkaardig aan de Atlas der Buurtwegen.

De orthofoto-sequentie toont aan dat het plangebied onbebouwd blijft en in gebruik als akkerland/weiland. In de loop van twee decennia van de 20ste eeuw wordt de ruimte rondom het plangebied ingenomen door een nieuwe verkaveling.

Figuur 14 Frickx-kaart (1744) met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt)

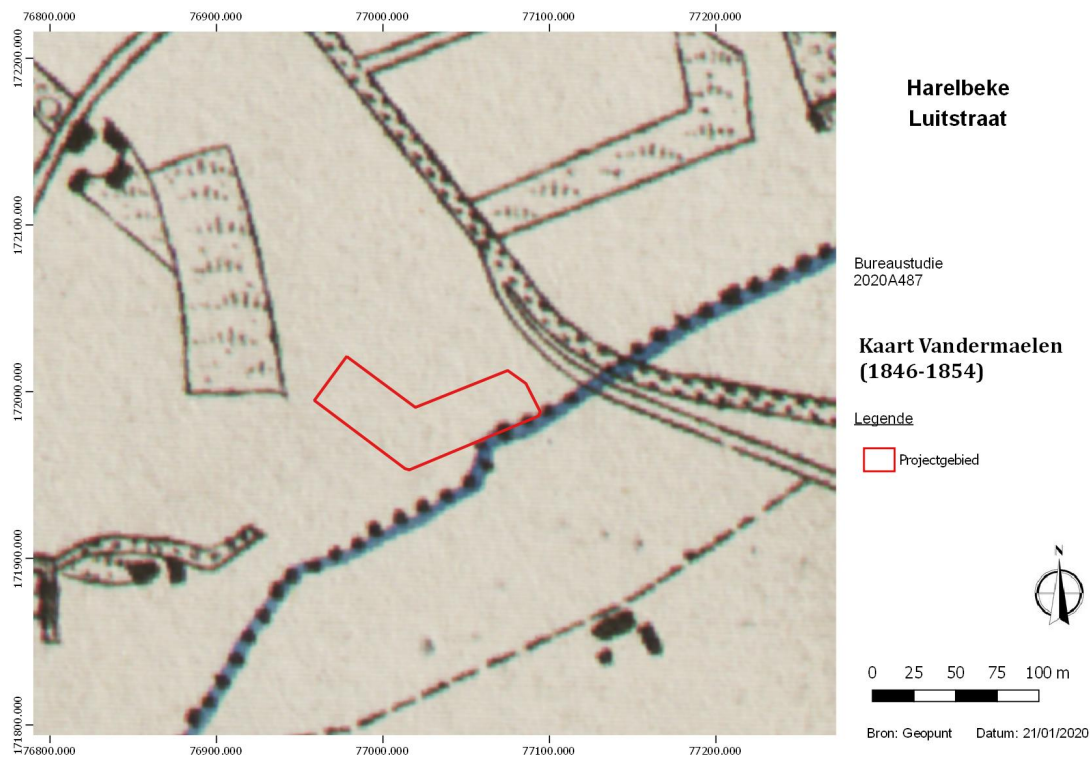
Figuur 15 Villaret-kaart (1745-1748) met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt)

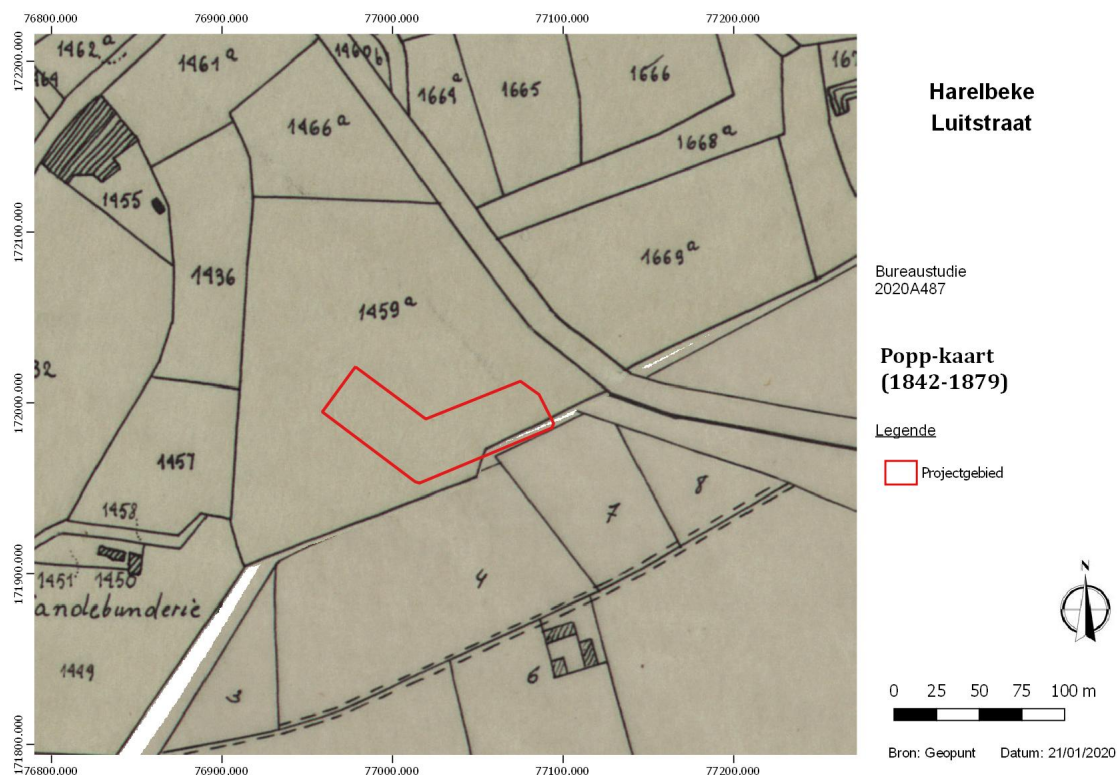
Figuur 16 Ferrariskaart (1777) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)

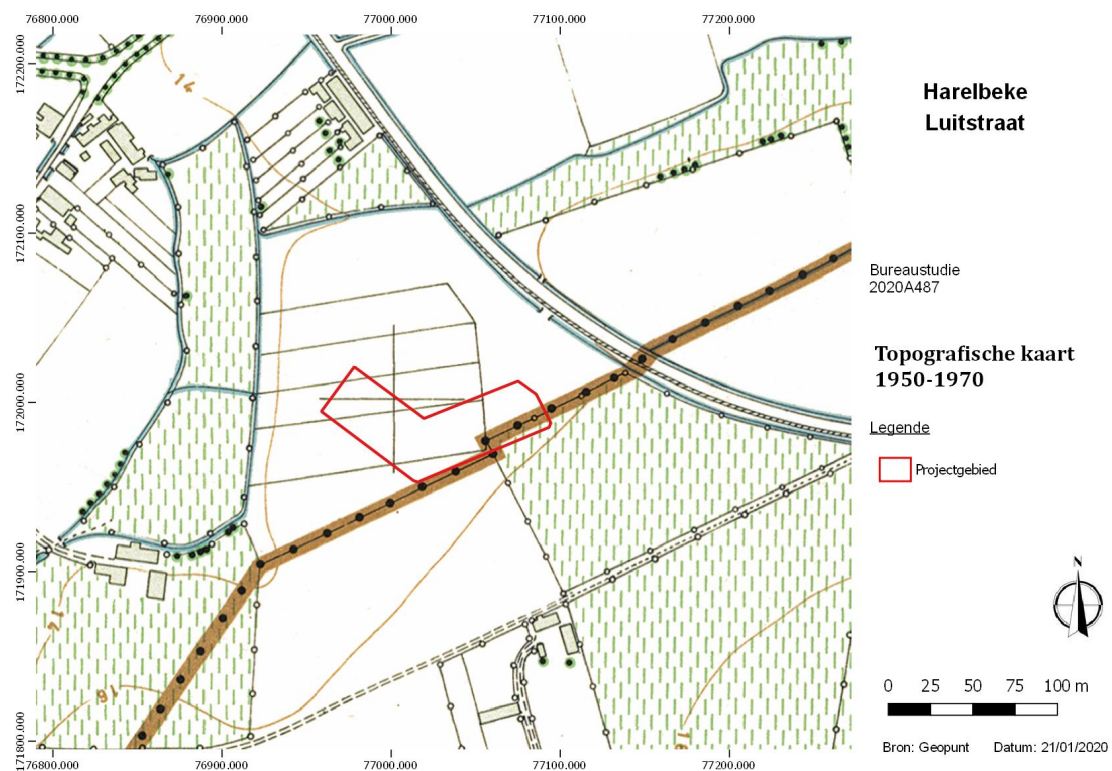
Figuur 17 Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)

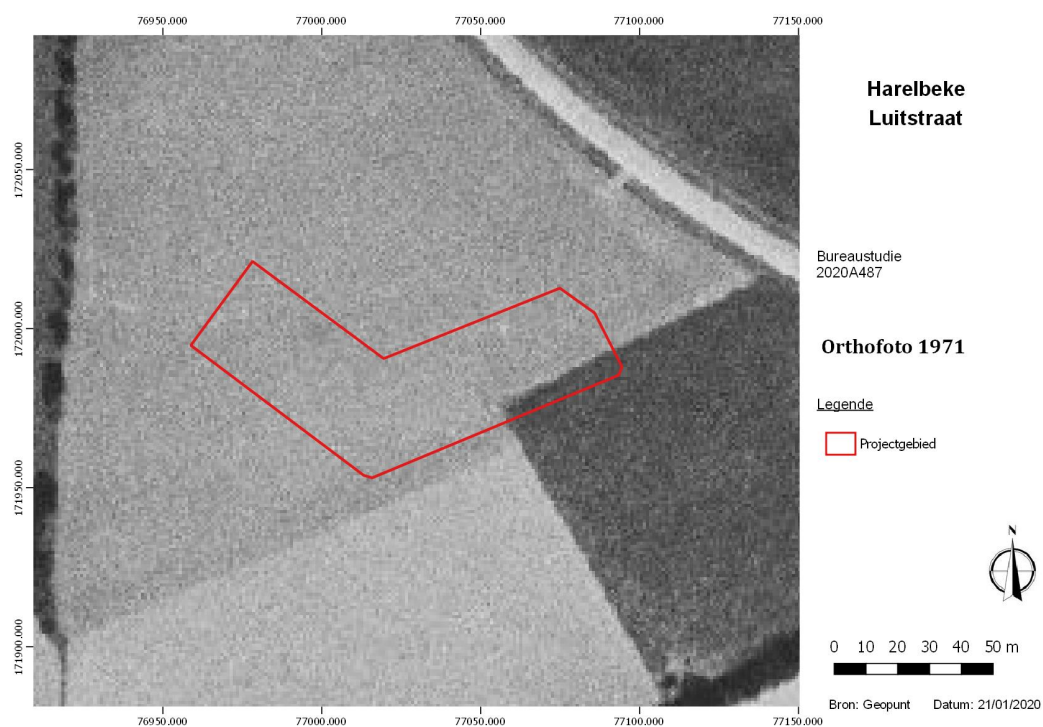
Figuur 18 Kaart Vandermaelen (1846-1854) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)

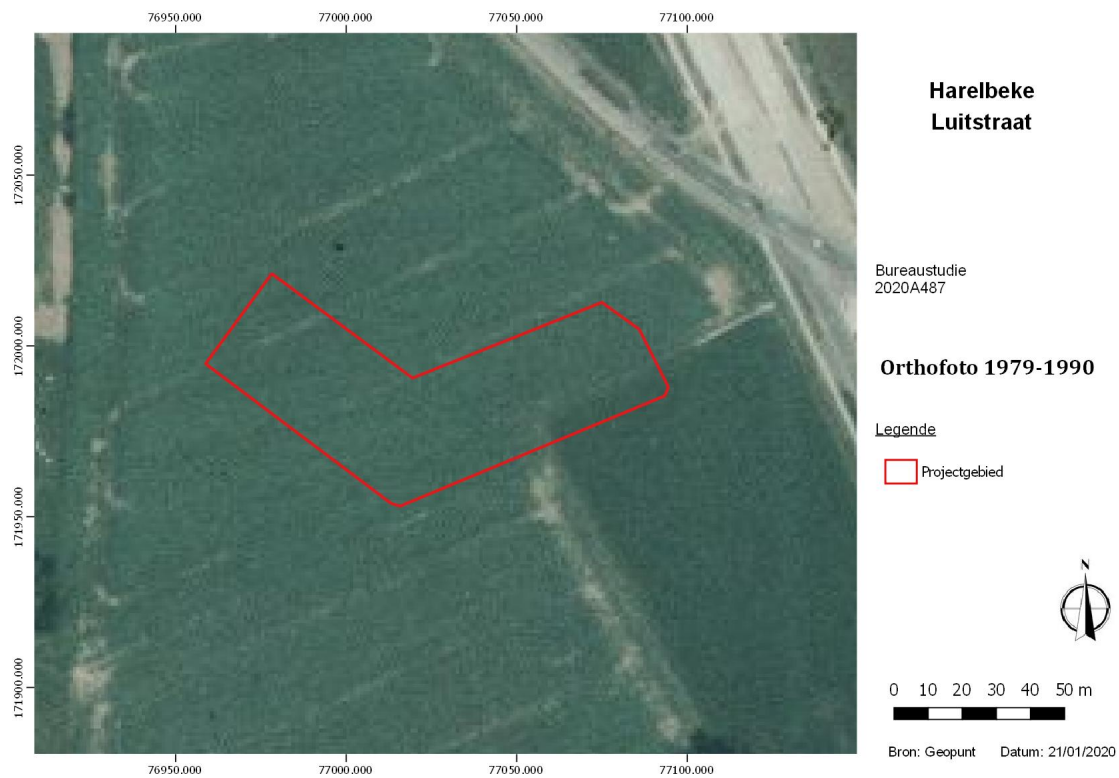
Figuur 19 Popp-kaart (1842-1879) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)

Figuur 20 Topografische kaart Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (1950-1970); (bron: geopunt)

Figuur 21 Orthofoto uit 1971. (Bron: geopunt)

Figuur 22 Orthofoto uit 1979-1990. (Bron: geopunt)

Figuur 23 Orthofoto uit 2013-2015. (bron: geopunt)

4.6. ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

De belangrijkste bron voor de archeologische gegevens werd bekomen via de CAI. In onderstaande lijst worden de relevante CAI-items opgesomd. Voor de interpretatie en met het oog op het formuleren van een goede archeologische verwachting van het plangebied wordt een onderscheid gemaakt tussen archeologische prospecties en opgravingen enerzijds en archeologische en historische indicatoren anderzijds.

4.6.1. ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIES EN OPGRAVINGEN

CAI 71092⁶

Tijdens een opgraving uitgevoerd in 1954 werden midden-romeinse waterputten aangetroffen.

CAI 75118 ⁷

Tijdens een opgraving, uitgevoerd in 1970 werden zowel vondsten uit het mesolithicum als de ijzertijd gedaan. Concreet betrof het een afvalkuil uit het mesolithicum met een 50-tal silexen (afslagen, 1 proximaal schuin geretoucheerde kling, 1 schuin trapezium, kling van 93 mm, hoefschrabber, splinters, spitse kling met afgestompte rand (Tjongerspits)) en een groot aantal scherven. Uit de ijzertijd werden laagovens voor ijzerwinning aangetroffen.

CAI 75149⁸

Op circa 800m ten noordwesten van het plangebied werd tijdens controle van de werken in 1976 een bronzen hielbijl uit de midden-bronstijd gevonden.

CAI 75802⁹

Romeinse dakpannen en tegels werden in het metselwerk van de Sint-Salvatorkerk aangetroffen tijdens een opgraving in 1959. De kerk bevindt zich op 1km ten westen van het plangebied. In de kerk werden vlakgraven aangetroffen.

⁶ Viérin J. 1956, p. 137138.

⁷ Ooghe, R., Debrabandere, F. & Despriet, Ph. 1979.

⁸ Despriet Ph. 1982,, p. 307-310

⁹ Devliegher L. 1959, p. 19-62.

CAI 151737¹⁰

Tijdens een mechanische prospectie uitgevoerd in 2010, 250m ten oosten van het plangebied, werden smalle ondiepe greppels met een lichtgrijze tot lichtbruine vulling gedetecteerd die ofwel te maken hebben met de ontwatering van het terrein ofwel met landbouwactiviteit. Ze bevinden zich op een vrij regelmatige afstand van elkaar (meestal ongeveer 4 meter).

CAI 70232¹¹

Op 1,5km ten noorden van het plangebied werden tijdens een veldprospectie verschillende artefacten uit het mesolithicum en de midden-romeinse tijd gevonden.

CAI 73532¹²

Licthisch materiaal uit de steentijd werd aangetroffen 900 noordelijk van het plangebied tijdens een veldprospectie.

CAI 76699¹³

Tijdens een veldprospectie naar aanleiding van een licentiaatsverhandeling, 2km ten noordwesten van het plangebied, werden verschillende artefacten uit het mesolithicum gevonden.

CAI 70359¹⁴

Een veldprospectie, 500m ten zuiden van het plangebied, leverde enkele artefacten uit de steentijd op. Cai 76581¹⁵: tijdens een veldprospectie naar aanleiding van dezelfde licentiaatsverhandeling werd lithisch materiaal gevonden. De locatie bevindt zich aan de Kortrijkse Heerweg.

CAI 159929¹⁶

Bij een in 2011 uitgevoerd proefsleuvenonderzoek tussen de Twee-Bruggenstraat en de Kortrijkstraat, ten westen van het plangebied, werden enkele grachten aangesneden die in de

¹⁰ Smeets M. 2010..

¹¹ Despriet, Ph. 1980, p. 359-376.

¹² Despriet, Ph., 1979, p. 133-146.

¹³ Casseyas, C. 1991.

¹⁴ Despriet PH. 1972, p. 59-62.

¹⁵ Casseyas, C. 1991.

¹⁶ Cox L. 2011.

13de-14de eeuw gedateerd kunnen worden. Eén gracht kan in de metaaltijden gedateerd worden daar deze bronstijd-ijzertijd aardewerk bevatte.

CAI 156380¹⁷

In 1973-1974 werd bij de heraanleg van de markt en Marktstraat een archeologische werfopvolging ondernomen. Er werd een bijna ononderbroken profiel aangetroffen dat bestond uit een opeenvolging van puin-, brand- en afvallagen die vanaf de 14de eeuw te dateren waren en een weg teruggevonden volgens dezelfde oriëntatie van de Marktstraat. Dit wijst op de ontwikkeling van de nederzetting langs een bestaande weg, die mogelijk zou teruggaan tot de romeinse periode. Uit het onderzoek bleek ook dat de vallei van de Arendsbeek (omtrent Marktplaats, Leiestraat, Gentssteenweg) vanaf de 14de eeuw geleidelijk opgevuld werd met grote massa's puin en afval. Onder deze pakketten bevond zich een uitgebreide palenconcentratie.

Cai 76060¹⁸: tijdens een opgraving, uitgevoerd door P. Vermeersch werd materiaal uit het Finaal-Paleolithicum gevonden. Ook neolithisch, romeins en volmiddeleeuws materiaal werd er aangetroffen.

4.6.2. ARCHEOLOGISCHE NOTA'S

In het kader van de nieuwe wetgeving (archeologienota's en nota's) werden reeds enkele onderzoeken (proefsleuven) uitgevoerd in de ruime omgeving van het plangebied. Naar aanleiding van stedenbouwkundige handelingen ter hoogte van de Marktstraat¹⁹ werd een proefputtenonderzoek uitgevoerd. Er werden archeologische resten gevonden uit de middeleeuwen maar deze waren slecht bewaard. Er werd geen vervolg geadviseerd. Een proefsleuvenonderzoek ter hoogte van de Bosdreef²⁰ in Stasegem leverde geen relevante archeologische sporen op, ook ter hoogte van de Gentssteenweg²¹ werden geen relevante archeologische sporen gevonden tijdens een proefsleuvenonderzoek. Ter hoogte van de Kollegelaan²², ten zuidwesten van het plangebied, werden wel archeologische sporen gevonden (bijna allen uit de romeinse periode). Er werd een vervolgonderzoek geadviseerd over het

¹⁷ Ooghe, R., Debrabandere, F. & Despriet, Ph. 1979.

¹⁸ Matton, A. & Ferfers, F. 1993.

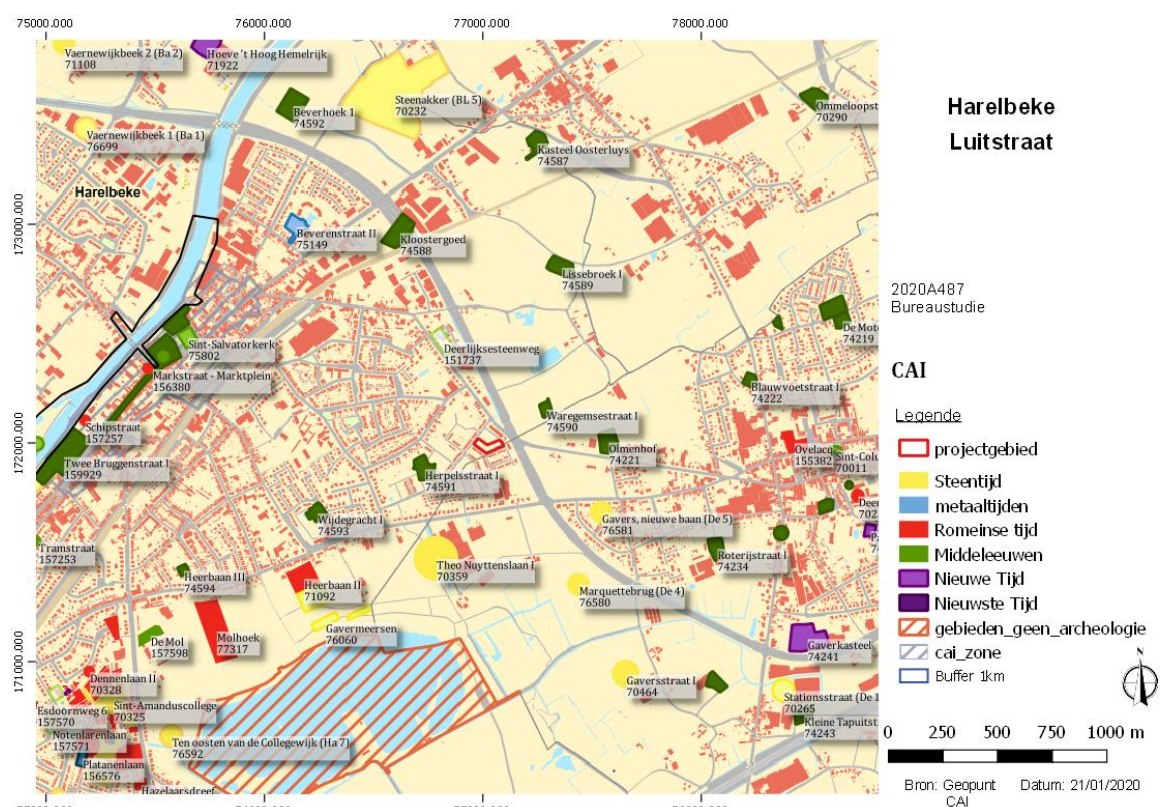
¹⁹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/10400>

²⁰ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/10081>

²¹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/9551>

²² <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/9169>

volledige plangebied (ca. 10000m²). Ten westen van het plangebied, ter hoogte van de Tientjesstraat ²³ werd naar aanleiding van stedenbouwkundige handelingen een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Wegens de grote verstoringsgraad in het verleden (aftopping van de bodem) werden er geen archeologische sporen gevonden. Er werd bijgevolg geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Figuur 24 CAI (Centraal Archeologische Inventaris) op GRB-basiskaart. (Bron: CAI en geopunt)

²³ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/12910>

5. SYNTHESE

5.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON

Op basis van bovenstaande informatie kan een archeologisch verwachtingspatroon naar voren worden geschoven. Er zijn geen bronnen beschikbaar om aan te tonen of het plangebied al dan niet bewoond was voor de 18de eeuw. Een eerste bruikbare kaart, namelijk de Ferrariskaart (1777) karteert het plangebied als akkerland. Het plangebied blijft onbebouwd tot op heden.

Op archeologisch vlak kan gesteld worden dat er in het algemeen een hoge potentiële waarde aan het terrein kan worden toegeschreven. Rondom het plangebied werd al enig archeologisch onderzoek uitgevoerd. De romeinse vicus bevindt zich ten zuidwesten van het plangebied, ter hoogte van Stasegem.

Voor wat betreft de periode van de steentijden werden al enkele (prospectie)vondsten gedaan in de omgeving van het plangebied. Voor de pre-agrarische gemeenschappen (paleolithicum t/m neolithicum) was een ecologisch divers landschap belangrijk. De mens trok zijn tijdelijke kampementen meestal op langs overgangszones van nat naar droog, zoals bijvoorbeeld op droge zandruggen in beekvalleien. In dergelijke gradiëntzones zijn namelijk de rijkste en meest diverse voedingsbronnen aanwezig en was drinkwater binnen handbereik. Het plangebied is niet gunstig gelegen voor het aantreffen van een paleobodem en bijgevolg een steentijdsite.

Bij de introductie van de landbouw werd de geschiktheid van de bodem voor het plegen van akkerbouw een cruciaal criterium. De eerste akkers werden op de vruchtbaarste en makkelijk te bewerken gronden aangelegd. De grond binnen het plangebied is geschikt voor landbouw. Het plangebied heeft als gevolg ook een hoog verwachtingspatroon met betrekking tot archeologische resten uit het neolithicum t.e.m. de (post)middeleeuwen.

Concluderend kan gesteld worden dat het potentieel op kenniswinst voor het plangebied hoog is, vanaf het neolithicum tot de (post) middeleeuwen.

5.2. ONDERZOEKSVRAGEN

Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Het plangebied is vermoedelijk lag in gebruik geweest als akkerland. Het plangebied blijft onbebouwd tot op heden.

Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Er zijn geen gegevens bekend die een verstoring in de bodem aantonen.

Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Niet van toepassing.

Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

De werken zullen een grote impact hebben op het aanwezige bodemarchief (graven funderingen, aanleg nutsleidingen, zwaar rollend verkeer).

Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan op basis van het bureauonderzoek alleen niet vastgesteld worden.

Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Verder onderzoek wordt noodzakelijk geacht, dit wordt toegelicht in het Programma van Maatregelen.

6. BESLUIT

Aanleiding van het bureauonderzoek vormt de geplande verkaveling te Harelbeke Luitstraat(prov. West-Vlaanderen). Met dit bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een archeologienota waarvan akte genomen is en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie, conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

De archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag van een omgevingsvergunning met betrekking tot het verkavelen van gronden waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt. De totale oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt circa 4436m². Vandaar is men verplicht een archeologienota bij de aanvraag in te dienen. Het projectgebied bevindt zich niet in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten is. Het valt noch in een beschermde archeologische site, noch in een vastgestelde archeologische zone.

De initiatiefnemer vraagt een omgevingsvergunning aan voor het verkavelen van gronden. Hierbij gaat het om een reeds goedgekeurde verkaveling waarbij in de omgeving reeds 100 huizen werden gebouwd. De aanvraag heeft betrekking op een herindeling van de loten.

De werken zullen een grote impact hebben op het bodemarchief: het graven van de funderingen, het aanleggen van riolering, afwatering, diverse nutsleidingen en de impact van zwaar rollend verkeer binnen het plangebied. Al deze elementen zullen ervoor zorgen dat het eventuele aanwezige archeologische erfgoed grondig verstoord zal worden.

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan op basis van het bureauonderzoek alleen niet vastgesteld worden. Verder onderzoek wordt noodzakelijk geacht, dit wordt toegelicht in het Programma van Maatregelen.

7. BIBLIOGRAFIE

- <https://www.geopunt.be/kaart>
- <https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>
- <https://cai.onroerenderfgoed.be/>
- <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/>
- <https://maps.nls.uk/ww1/trenches/>

- CASSEYAS, C. 1991, *Steentijd in zuidelijk West-Vlaanderen*. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven.
- COX L. 2012. *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem. Harelbeke, Tweebruggenstraat ("Westwijk")*, BAAC Vlaanderen Rapport 16
- DESPRIET Ph., 1982, Een bronzen hielbijl uit Harelbeke, in: *De Leiegouw*, jg XXIV, afl. 3-4, p. 307-310.
- DESPRIET, Ph. 1980, Het Oudheidkundig Bodemonderzoek in het arrondissement Kortrijk in 1978, in: *De Leiegouw*, jg. XXII, afl. 4, p. 359-376.
- DESPRIET, Ph., 1979, Het oudheidkundig bodemonderzoek in het arrondissement Kortrijk in 1977, in: *De Leiegouw* jg. XXI, afl. 1, p. 133-146.
- DESPRIET PH. 1972, Het oudheidkundig bodemonderzoek in het arrondissement Kortrijk in 1971, in: *De Leiegouw*, jg. XIV, afl. 1, p. 59-62.
- DEVLIEGHER L. 1959, Oudheidkundig onderzoek van de Sint-Salvatorkerk te Harelbeke, in: *De Leiegouw*, jg. 1, p. 19-62.
- GYSSELING M. 1960, *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226)*, deel I A-M, s.l..
- OOGHE R., DEBRABANDERE, F. & DESPRIET, Ph. 1979: *Harelbeke, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 1*, Kortrijk.
- MATTON, A. & FERFERS, F. 1993: *Harelbeke in de Romeinse tijd*, Harelbeke.
- SMEETS M. 2010: Archeo-rapport 50. *Het archeologische vooronderzoek aan de Deerlijksesteenweg te Harelbeke*, Studiebureau Archeologie bvba.
- VAN RANST E. & SYS C. 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1x20 000)*, onuitgegeven rapport.
- VIERIN J. 1956, Vestiges d'habitats et puits romaines à Harelbeke: Tonneau à marques de cuveliers Gallo-Romains; Sandale Romaine, in: *Archeologie 1956/1*, p. 137138.

8. FIGURENLIJST

Figuur 1 Topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt, NGI)	6
Figuur 2 Detail van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt, NGI).....	7
Figuur 3 GRB-basiskaart met aanduiding van het plangebied en betrokken perceelnummers. (Bron: geopunt)	7
Figuur 4 Recente orthofoto met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)	8
Figuur 5 Uitsnede uit het kadastrale plan met aanduiding van het desbetreffende plangebied (nr. 2) (Bron: initiatiefnemer).....	9
Figuur 6 Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)	11
Figuur 7 Detail van het digitaal hoogtemodel met hoogteprofielen. (Bron: geopunt).....	11
Figuur 8 Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)	12
Figuur 9 Tertiair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)	13
Figuur 10 Quartair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)	14
Figuur 11 Uitleg type 3 Quartair geologische kaart. (Bron: geopunt)	14
Figuur 12 Bodemkaart met projectie van het plangebied. (Bron: geopunt).....	15
Figuur 13 Harelbeke op de kaart van Jacob van Deventer (1550) (bron: http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000043514&page=1).....	17
Figuur 14 Frickx-kaart (1744) met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt)	20
Figuur 15 Villaret-kaart (1745-1748) met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt).....	20
Figuur 16 Ferrariskaart (1777) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)	21
Figuur 17 Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt).....	21
Figuur 18 Kaart Vandermaelen (1846-1854) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt).....	22
Figuur 19 Popp-kaart (1842-1879) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)	22
Figuur 20 Topografische kaart Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (1950-1970); (bron: geopunt).....	23
Figuur 21 Orthofoto uit 1971. (Bron: geopunt)	23
Figuur 22 Orthofoto uit 1979-1990. (Bron: geopunt)	24
Figuur 23 Orthofoto uit 2013-2015. (bron: geopunt).....	24
Figuur 24 CAI (Centraal Archeologische Inventaris) op GRB-basiskaart. (Bron: CAI en geopunt)	28